

Historia zamku w Grudziądzu

Początek budowy murowanego zamku krzyżackiego datuje się na około 1260 rok. Zamek grudziądzki powstał jako komturaśki o średniej wielkości i liczności załogi (od kilkunastu braci – rycerzy i księży krzyżackich do siedmiu w 2 połowie XV wieku). Założenie składało się z zamku wysokiego oraz przedzamczy: górnego od strony południowej i dolnego od strony wschodniej i północnej. Rozbudowywany był w kilku etapach.

W pierwszym etapie budowy zamku powstały mury obwodowe na planie czworoboku, wschodnia część skrzydła południowego, brama wjazdowa oraz cylindryczna wieża o wysokości 30 m, zwana Klimkiem. Początkowo budynki skrzydła południowego posiadały jedynie piwnice i przyziemie. Zabudowania te powstawały do roku 1283.

W drugim etapie pobudowano zachodnią część skrzydła południowego, kurtynę zachodnią, piętro skrzydła południowego z kaplicą, której budowę zakończono w 1299 roku. Bramę przekształcono w przejazd bramny. Po 1299 roku zaczęto budować skrzydło zachodnie, pełniące funkcję mieszkalną, parham (pas ziemi pomiędzy gmachem zamku a fosą) i gdanisko (wieżę ustępową). Etap ten zakończył się wraz z katastrofą budowlaną w 1388 roku, w której po oberwaniu się skarpy zniszczeniu uległa zachodnia część zamku.

Po 1388 roku przeprowadzono prace naprawcze w części zachodniej zamku, powstał kanał odpływowy z dziedzińca, ukształtowano wszystkie przedzamcza, powstała trapezowa piwnica w północno-wschodnim narożniku oraz krużganki prowadzące na kondygnacje. Dalsze prace prowadzono w XV wieku. Wówczas powstały murowane budynki przy wschodniej i północnej kurtynie: kuchnia, piekarnia, browar oraz infirmeria (szpital). Po pokoju toruńskim zawartym w 1466 r. zamek stał się siedzibą starostów grudziądzkich. W XVII wieku warownia zaczęła się chylić ku ruinie. W XVIII wieku, z uwagi na zły stan techniczny, zaczęto likwidować wschodnią zabudowę zamku.

W 1772 r. zamek przejęły władze pruskie i osadziły tu wojsko. W 1778 r. król Prus Fryderyk Wilhelm II wydał rozporządzenie o rozbiórce zamku, pozostawiając jedynie wieżę. W 1839 r. miasto wydzierżawiło od państwa pruskiego tereny zamkowe urządzając w następnych latach park miejski.

Zamek w Grudziądzu na rycinie Abrahama Bootha z 1629 roku

Kronika zamku

- 1222.08.05** Książę Konrad Mazowiecki nadał (przekazał) Grudziądz biskupowi Chrystianowi.
- 1228.04.23** Ten sam książę przekazał część Ziemi Chełmińskiej w ręce Krzyżaków.
- 1243.07.29** Na skutek intryg zakonu krzyżackiego, legat papieski odbiera ziemie pruskie oraz Grudziądz biskupowi Chrystianowi i przekazuje Krzyżakom.
- 1260** Rozpoczęcie budowy gotyckiego zamku obronnego w Grudziądzu przez Krzyżaków.
- 1291.06.18** Nadanie przez mistrza krajowego Meinharda z Querfurtu praw miejskich Grudziądzowi.
- 1299** Ukończenie budowy kaplicy w zamku krzyżackim.
- 1388.07** Powódź na Wiśle spowodowała osunięcie się skarpy wraz z częścią zamku.
- 1396** Zamek krzyżacki posiadał 6 armat lekkich i 2 armaty na kule kamienne.
- 1410.07.15** W bitwie pod Grunwaldem zginął komtur grudziądzki Wilhelm von Helfenstein.
- 1410.07.31** Polskie rycerstwo pod dowództwem kasztelana poznańskiego Mościca zajęło miasto i zamek.
- 1411.05** W lochach zamkowych więziono chorążego ziemi chełmińskiej Mikołaja z Ryńska. 17 maja tego roku ścięto go na grudziądzkim Rynku bez procesu sądowego.
- 1454.02.08** Mieszkańcy Grudziądza wraz z wojskiem szturmem zdobyli zamek i wygnali Krzyżaków z miasta. Miesiąc później Grudziądz wchodzi w granice Polski (inkorporacja Prus).
- 1466.10.31** Zamek stał się siedzibą starostów polskich.
- 1655.12.13** Szwedzkie wojska zajmują Grudziądz i zamek.
- 1656-1657** W czasie „potopu szwedzkiego” grudziądzki zamek był siedzibą głównej kwatery armii Karola Gustawa, który zamieszkiwał tu wraz z rodziną.
- 1659.08.29** Wojsko polskie w sile 15 tysięcy żołnierzy zdobyło zamek.
- 1711.09.30** Za zamku przebywał car Rosji Piotr I Wielki.
- 1772.03** Dowódca wojsk polskich Małachowski oddał Prusakom bez jednego wystrzału miasto i zamek. W sierpniu tego roku w Petersburgu podpisano konwencję rozbiorową, na mocy której Grudziądz znalazł się w granicach Prus.
- 1778** Król Prus Fryderyk II nakazał rozebrać zamek krzyżacki. Rozbiórkę rozpoczęto w 1795 roku od kaplicy zamkowej, zakończono w 1801 roku. Ocalała jedynie wieża Klimek.
- 1803** W tym roku jeden z grudziądzkich kupców wydzierżawił Górę Zamkową i założył winnicę.
- 1838-1875** Górę Zamkową z relikdami zamku przekształcono w park.
- 1945.03.05** Hitlerowcy wysadzili w powietrze wieżę Klimek.
- 2014.12.27** Wieża Klimek po rekonstrukcji została oddana do użytku jako punkt widokowy.

Zamek krzyżacki w Grudziądzu był jednym z większych i potężniejszych obiektów tego typu na ziemi chełmińskiej. Niestety został zburzony na przełomie XVIII i XIX wieku, dla pozyskania cegły do rozbudowy niektórych elementów grudziądzkiej cytadeli oraz obiektów na terenie miasta. Pozostawiono jedynie okrągłą wieżę i resztki murów kaplicy zamkowej.

Na początku XXI wieku na terenie zamku wysokiego przeprowadzono wykopaliska archeologiczne, odsłaniając ciekawe elementy fundamentów – postanowiono wyeksponować je w formie trwałej ruiny.

Isabella Fijałkowska

Fot. M. Nasieniewski

Wydawca:
© Miejski
Ośrodek Rekreacji
i Wypoczynku
ul. Za Basenem 2
86-300 Grudziądz
www.moriw.pl

Informacja Turystyczna
Rynek 3-5, 86-300 Grudziądz
tel./fax 56 46 123 18, e-mail: it@gdz.pl

www.it.gdz.pl

#9

GRUDZIĄDZ

GÓRA ZAMKOWA Z WIEŻĄ KLIMEK

Spacer na grudziądzki zamek zaczynamy na ulicy Spichrzowej

01

Spichrzowa (01) była główną ulicą wiodącą od Bramy Wodnej do zamkowej bramy wjazdowej. Po lewej stronie mijamy ciąg spichlerzy pochodzących z okresu średniowiecza. Wielokrotnie przebudowywane, obecne spichrze datuje się na XVII, XVIII i XIX wiek.

02

Po prawej stronie mijamy okazały gmach dawnego kolegium jezuitów, który w okresie średniowiecza jeszcze nie istniał. Obecny budynek pochodzi z lat 1680-1725. Mijając ten budynek stajemy na rozwidleniu dróg – po prawej stronie jest ul. Tkacka, po lewej szyja bramna prowadząca z miasta na zamek. Widoczny na wprost mur (02) jest pozostałością tej szyi i datowany jest na XIV wiek. Natomiast średniowieczny mur przylegający do ulicy Tkackiej stanowił pierwotnie granicę miasta od północy.

03

Kierujemy się w stronę szyi bramnej (03), podążając przedłużeniem ulicy Spichrzowej – ulicą Zamkową. Na placu, na którym obecnie się znajdujemy, pierwotnie istniało, otoczone wysokim murem, przedzamcze górne południowe. W epoce średniowiecza znajdowały się tu zabudowania gospodarczo-mieszkalne: kuchnia, stajnie, wozownia, kuźnia, mieszkania dla służby i łaźnia.

04

Zatrzymujemy się przy schodach widocznych po lewej stronie, prowadzących na dziedziniec zamkowy. Pochodzą one z okresu XIX w., jako element założenia parkowego na Górze Zamkowej. W czasach krzyżackich w tym miejscu znajdował się most i brama prowadzące na przedzamcze dolne (okalające zamek od wschodu, północy i zachodu), na którym prawdopodobnie znajdował się folwark i zabudowania związane z przystanią rzeczną. Most przerzucony był nad fosą oddzielającą przedzamcze główne od zamku.

Podążamy schodami w górę. Dochodzimy do reliktów zamku głównego. Widzimy zachowane mury skrzydła południowego: poziomu piwnic i przyziemia (04). W piwnicach zachowały się relikty filarów podtrzymujących sklepienie krzyżowe. Na parterze tego skrzydła znajdowały się pomieszczenia użytkowe, a na piętrze kaplica z pomieszczeniami pomocniczymi (m. in. zakrystią) oraz refektarz.

05

06

Idąc dalej w kierunku wieży, na wprost widzimy zachowane relikty trapezowej piwnicy (05), nad którą znajdowały się pomieszczenia kuchni i browaru. Wchodzimy na brukowany dziedziniec zamku. Odwracamy się w kierunku mostu na Wiśle. Na wprost widoczne jest wspomniane skrzydło południowe. Podchodząc do barierki możemy zobaczyć pozostałości szyi piwnicznej ze schodami.

Kierujemy się dalej w stronę Wisły. Tu zachowały się fragmenty murów przejazdu bramnego (06) (pozostałości kamiennego portalu widoczne są w lapidarium).

07

Za przejazdem bramnym widać pozostałości piwnic zachodniej części skrzydła południowego (z zachowanym brukiem). Na wyższych kondygnacjach znajdowały się pomieszczenia konwentualne. Skrzydło południowe uległo katastrofie budowlanej w 1388 r. W tym miejscu zachował się fragment pękniętej w tej katastrofie ławy fundamentowej. Od strony Wisły, na nieistniejącej już części stoku, znajdowały się m.in. pomieszczenia dormitorium (mieszkania zakonników). Skrzydło to zaopatrzone było pierwotnie w gdanisko (toaletę).

Górującym nad reliktami zamku obiektem jest postawiona na dziedzińcu wieża zwana Klimkiem (07), która pełniła kilka funkcji: ostatecznej obrony, obserwacyjną,

1. Szyja bramy zamkowej
2. Mur przy ul. Tkackiej
3. Przedzamcze górne
4. Fosa
5. Przedzamcze dolne
6. Brama
7. Skrzydło południowe
8. Piwnica
9. Dziedziniec
10. Przejazd bramny
11. Skrzydło południowe – część zachodnia
12. Zabudowania mieszkalne
13. Skrzydło zachodnie
14. Gdanisko
15. Wieża Klimek
16. Kanał
17. Studnia
18. Lapidarium (fragmenty portalu przejazdu bramnego na zamek oraz cembrowiny studni z XIX wieku)

Orientacyjny plan grudziądzkiego zamku

sygnalizacyjną oraz więzienną. Pierwotne wejście znajdowało się na wysokości ok. 13 m – z poziomu krużganków. Jej charakterystycznym elementem zdobniczym są pasy glazurowanej ciemnozielonej cegły. Obecna wieża to rekonstrukcja oddana do użytku w 2014 roku.

Z wieży kierujemy się na wschód – w stronę centrum miasta. Mijamy mury kanału odprowadzającego wodę z dziedzińca (08). Ma on formę profilowanej rynny wyłożonej kamieniami polnymi z ceglanych murami oporowymi. Pośrodku dawnego dziedzińca znajduje się studnia zamkowa (09) – pierwotnie czworoboczna, kryta dachówką, o głębokości około 50 metrów. Obecnie głębokość studni nieznacznie przekracza 20 metrów.

08

09

Zwiedzanie wieży Klimek:

1 IV - 30 IX – w godz. 9-20, 1 X - 31 III – w godz. 9-18,
Zwiedzanie jest bezpłatne. W poniedziałki obiekt jest zamknięty.
Szczegółowe informacje: Muzeum im. dra W. Łęgi,
tel. 56 465 90 63 wew. 18, www.muzeum.grudziadz.pl

Oblężenie Grudziądza przez Szwedów

Przez trzy miesiące oblegali Szwedzi zamek grudziądzki i nie mogli go zdobyć. Cierpliwie czekali, aż w warowni wyczerpią się zapasy żywności, bo wtedy bramy zamku otworzą się same. W oblężonym zamku panował dokuczliwy głód – większość załogi i mieszczan zdecydowana była poddać się Szwedom. Pewnego dnia mieszczanin imieniem Michałek wpadł na genialny pomysł. Do zamkowej armaty wsadzono łeb ostatniego wołu i kawałek czerstwego już chleba, które wystrzelono w stronę obozu wojsk szwedzkich. Gdy Szwedzi zobaczyli, że mieszkańcy mają jeszcze tyle żywności, że mogą nią strzelać z armaty, odstąpili od oblężenia zamku.

Przygoda Jadwigi przy studni zamkowej

Kiedy wojska Szwedzkie okupowały Grudziądz, pewna urodziwa mieszcza imieniem Jadwiga zakochała się bez pamięci w oficerze wojsk okupanta. Z wzajemnością! Ich miłość była tak silna, że dziewczyna postanowiła wyjechać do Szwecji z ukochanym. Gdy dowiedział się o tym ojciec Jadwigi, krew w nim zawrzała i kazał zgadzić owego oficera. Gdy Jadwiga przybyła na miejsce schadzki, na widok martwego ukochanego wpadła w wielką rozpacz. Gdy dowiedziała się kto był sprawcą zabójstwa, w gniewie wrzuciła do zamkowej studni swój posag, w tym wszystkie rodowe kosztowności i wstąpiła do miejscowego klasztoru benedyktynek. Podobno do dziś dnia nikomu nie udało się wydobyć ze studni jej klejnotów...